

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

IX. évfolyam 3. szám

2006. július

Egy peremváros első könyvtárai

Újpesten ingyenes népkönyvtár született

Újpest 19. század eleji alig lakott pusztá jellegét a gróf Károlyi István által megfogalmazott betelepülési feltételek alaposan megváltoztatták. Elvárásai szerint ipart űző lakosságot várt, vallásra és felekezetre való tekintett nélkül. Ennek megfelelően az első telepek között találjuk a Felvidékről származó Neuschloss, Wolfner és Löwy családokat, vagy a promontori Mildenerger Mártont.

Az 1840-ben alakult és rohamosan fejlődő Újpest soknemzetiségű lakossága megtelepedésének, otthonteremtésének a kulturálódás volt egyik talpköve. Szekfü Gyula írta: „Minden városban a váro-

siasodásnak, az igazi polgárság kialakulásának jó részét a zsidó kereskedők adták lendületet.”

A mozgékony társadalmi réteg kapcsolata a főváros-

sal és az ország különböző településeivel eleven szellemi élet kialakulását eredményezte. Ez együtt járt a természetes kulturális igény kifejlődésével. Az 1860-as

évektől ennek első kezdeményei voltak a folyamatosan alakuló és átalakuló önszerveződő társadalmi egyesületek. Mindegyik rendelkezett egy kisebb saját könyvtárral, melyet tagjai számára tett hozzáférhetővé.

(Folytatása a 3. oldalon.)

Polgári leányiskolájuknak – balról az első épület – már 1885-ben volt könyvtára

Bartók Béláról

Csáth Géza és Karácsony Sándor szemével

magyar nyelv. Bartók és Kodály lemerültek a népzene világába – olvashatjuk Karácsony Sándor elmefuttatásában. Bartók Béla 1903-ban komponálta a Kossuth szimfóniát, amikor befejezte tanulmányait a Zeneakadémián. Csáth Géza – Ady köréhez tartozott, egyaránt kiváló volt az irodalomban és a zeneesztétikában – már 1904-ben érzékenyen reagált arra a küzdelemre, mely a zenei megújítást is kísérte. Bartók munkássága irányt jelölt zeneművészetünknek. Különösen, hogy hatást ért

el a népdalokkal, melyeket Kodállal tettek hangversenyképessé. Nem azt mondták el, hogyan játsza a cigány az Átalmennék én a Tiszán vérbeli magyar nőt, hanem hogyan éneklie a parasztlány. A régi népdalokat újra harmonizálták, eredeti karakterüket megőrizve.

A Nyugatban 1908-ban Csáth már külön tanulmányt szentel Bartóknak. Első híressé vált munkájában, a Kossuth szimfóniában kigúnyolta és macskazenévé költötte a Gotterhaltét, a Habsburgok csalá-

di himnuszát. Aki ilyet mer csinálni, az szerinte több mint abszolút muzsikus. Bartók, mint etnográfus kutató jelentős szolgálatot tett a magyar muzsika ügyének. A székelyek, csángók, dunántúliak népdalaiban megmaradtak a felhasználásra alkalmas, ősi elemek.

Bartóknak is meg kellett érnie, hogy először alaposan megváratták, majd a filharmonikusok műsoráról egy parázs botrány kíséretében lekerült a muzsikája: „ilyen vackot mi nem játszunk! – kiáltással kivonultak.” Pedig három évvel előbb a Wiener Concertverein mutatta be Bécsben.

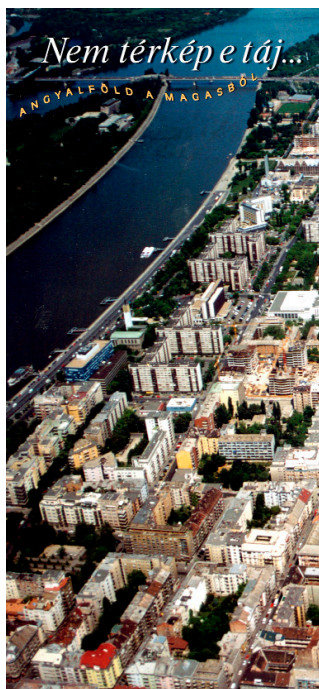
(Folytatása a 9. oldalon.)

A huszadik század elejére már nem értett magyarul a magyar értelmiség felső tízeze, mert nyelve és zenéje egyaránt gyökerét veszítette. Szinte egyidejűleg borzolta a kedélyeket Ady költészete és Bartók zenei forradalma. Ady nyelve tiszta

Nem térkép e táj

Budapest XIII. kerülete a magasból

Az Angyalföldi Helytörténeti Gyűjteményben május 30-án nyitották meg a Nem térkép e táj című kiállítást, első programjaként a június 9-ig tartó helytörténeti rendezvénysorozatuknak (kiállítás, múzeumi foglalkozás óvodásoknak és általános iskolásoknak, hagyományörző játszóház iskolásoknak, múzeumi műhelymun-

ka bemutatása, helytörténeti mozi-napok, helytörténeti séta).

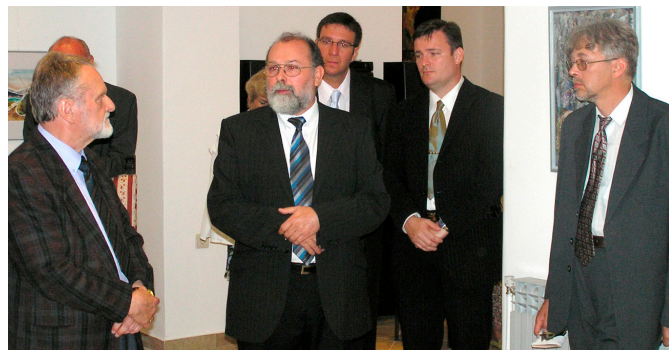
A tárlat képeinek létrehozója, *Schäffer László* fotóművész harminc éve foglalkozik légi fotózással, Angyalföld számára mégsem térkép. Kiváló helyismerettel, lakóhelyének szeretetével felvértezve fényképez a magasból. A kiállítás helytörténész rendezői a jelenkori légi fotókhoz a múlt idő perspektíváját társították. Így nemcsak a térben, hanem az időben is utazhatnak látogatóik. A mai helyszínek régmúltban készített ábrázolásait az Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény, a BTM Kiscelli Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum és a Budapest Főváros Levéltára anyagából válogatták. A tárlat létrehozásához a fotóművész légi fotóit és a kerület ortofotóját a XIII. kerületi Polgármesteri Hivatal Főépítési Irodájától kapták meg. A kiállítást *Szabóné Juhász Katalin* és *Szabó Ivett* rendezte.

A XVII. kerület képei Horvátországban

Testvérvárosában, a horvátországi Lovranban mutatkozott be június 17-én a XVII. kerület képzőművészeti közgyűjteménye. Az Erdős Renée Ház első külföldi kiállításán közel húsz kerületi képzőművész műveit mutatta be. A kiállítást a lovrani önkormányzat Laurus Galériájában *Disztl Antal* konzul, a Magyar Köztársaság Zágrábi Nagykövetségének kulturális tanácsosa nyitotta meg. A megnyitón a lovrani önkormányzat nevében *Emil Grzin* polgármester, Budapest Főváros XVII. Kerület Önkormányzata képviselője *Barna Andor* alpolgármester köszöntötte a

megjelenteket. A kiállítás lovrani főszervezője, a településen működő Baross Magyar Kultúrkör alelnöke, *Ágoston Gergely* volt, aki a kulturális delegáció tagjainak bemutatta a monarchia hangulatát őrző kisváros középkori óvárosát, beszélt a Laurus Galéria szomszédságában levő villa hajdani lakójáról, az életének utolsó napjait itt töltő Feszty Árpád festőművészről – emlékére a Baross-kör két éve kétnyelvű emléktáblát avatott a ház kapuja mellett. Az Erdős Renée Ház és az önkormányzat 2007-re szóló cserekiállításra hívta meg a lovranikat.

Ádám Ferenc

A horvátországi kiállításon megjelenteket Barna Andor alpolgármester (középen) köszönti

Hídtörténeti dokumentumok

Adományként kapta meg 2003 szeptemberében a Pestszentimrei Önálló Néprajz-, Ipar- és Helytörténeti Gyűjtemény Fa György pestszentimrei hídács mester és családja iratanyagát – részben leányának, majd elhunytával örökösének, illetve Fa György fiának köszönhetően.

Az iratsomó kortörténeti szempontból legérdekesebb darabja az írógéppel készült és piros írónos megjegyzéseket tartalmazó hídavató beszéd, melyet 1949-ben Fa György ácsmester mondott el a Lánchíd avatáskor.

A négyrét hajtott irat szélei cakkosak, a hajtások mentén a papír átszakadt, folytonossági hiányok mutatkoztak. Az iratot az adományozó cellux ragasztószalaggal is próbálta több helyen megerősíteni. Az irat kortörténeti dokumentum, az elhangzott avatóbeszédnek ez az egyetlen ismert példánya. Budapest Főváros Levéltára Állományvédelmi Osztálya végezte el az irat restaurálását. A toluolra végzett – negatív eredményt adó – „levézési” próbát követően az iratról a cellux ragasztószalagot vízfürdőn

melegített oldószerben leválasztották. Ezt követően a papírba diffundált savmaradékot mézshidrát oldatban közömbösítették, majd vákuumasztalon elvégezték a hiányok papírpéppel történő kitöltését. A préselést, szárítást és az eredeti méretnek megfelelő körülvágást követően az irat speciális műanyag tasakba került, mely védi a gombásodástól.

Az iratsomó jól elhatárolható részét képezik az 1946–1949 közti időszakból a Szabadság híd újjáépítésében kifejtett munkáért a közlekedés és postaügyi miniszter, illetve az iparügyi miniszter által aláírt elismerés-

rések, a Margit híd avatásán átadott emléklap, a Margit híd újjáépítése terén végzett munkáért adott köztársasági elnöki elismerő irat és a Tildy Zoltán köztársasági elnök által adományozott, a Köztársasági Elnök Elismerésének bronz koszorúja kitüntetés kísérelata.

Fenti iratokkal együtt Fa György kitüntetései is a gyűjteménybe kerültek. Ezek a dokumentumok első ízben a Pestszentimrei Községi Házban, 2005. őszén tartott „Község születik” című kiállításon kerültek bemutatásra.

Karip Gyula

Egy peremváros első könyvtárai

● folytatás az első oldalról

Az első olvasókör Beniczky Lajos és Karácsony István szervezésében, Szerényi Vince elnökletével 1864-ig működött. 1875. október 10-én alakult az elegánsabb elnevezésű „Ujpesti Kaszinó”.

Jelentős előre lépést jelentett az 1877-ben Szerényi József vezetésével alakult „Ujpesti Ifjúsági Önképzőkör”, mely az 1940-es, első erőszakos felosztásáig „Ujpesti Közművelődési Kör” néven folyamatosan játszott vezető szerepet a település kulturális életében. A kör gazdag, mintegy 800 kötetes könyvtárral rendelkezett, melyet csak növelt a század utolsó éveiben beolvadt Arany János irodalmi kör könyveinek száma. A naprakész információ áramlását segítette az 1882-ben alakult „Ujpesti Olvasókör”, mely modern napilapokat, szépirodalmi folyóiratokat is járatott. Több fővárosi lap mellett 25 vidéki újságra illetve folyóiraatra fizetett elő. Ezek a lehetőségek azonban egy negatívummal rendelkeztek: csekély térítés mellett csak tagjaik számára szolgáltatották a kultúrát.

Pest vármegye különösen fontosnak tartotta az iskolai és népkönyvtárak fejlesztését. 1885-ben készült első hivatalos felmérés szerint Újpesten az állami elemi iskola és a polgári leányiskola rendelkezett könyvtárral. Ekkor még nem különböztették meg az iskolai és közkönyvtárakat. Az elemi iskola könyvtárát Máty Gyula lelkész erőteljes támogatásával 1875-ben hozták létre, 1483 mű szerepelt leltárában, ebből 217 volt német nyelvű. 1894-ben 429

olvasót regisztráltak. A polgári iskola könyvtára 1883-ban alakult és összesen 200 művel rendelkezett.

A Közérdek című újpesti lap 1899. szeptember 1-jei számában írja: „Ujpestnek égetően szükséges egy ingyenes népkönyvtár felállítása.” Itt egy önálló intézmény megteremtéséért szállt síkra az újság. Azonban csak pár év múlva pótlódott ez a hiány: 1904-ben jött létre az első nyilvános könyvtár, mely a város igazgatása alá kerülve *Jókai Népkönyvtár* néven működött 1945-ig.

A másik nyilvános könyvtár az 1910-ben, az alapítványi keretek között alakult Főiskolai Szociális Telep, később Országos Szociálpolitikai Intézet keretében jött létre. Mindkét intézmény fenntartásában részt vállalt a város. Egységes könyvtári szabályzat írta elő az olvasók számára a könyvtárak használatának rendjét. „1.§ Ujpest r.t. város Jókai és az Egyetemi Szociálpolitikai Intézet Közművelődési Osztályának kölcsönkönyvtára és olvasó terme a hivatalos

Andrássy kiállítás a BTM-ben

A Budavári Palota „E” épületének Metszettárában május 12-én megnyitott kiállításon Andrásy Dénes grófot (1835–1913), egy műpártoló és műkedvelő arisztokratát ismerhetik meg a tárlat látogatói.

A Budapesti Történeti Múzeum és a Szlovenszke národné múzeum – Múzeum Betliar közös kiállítását pénteken délután 3 órakor nyitotta meg

Varga Kálmán, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnöke és Peter Maraky, a Szlovenszke národné múzeum főigazgatója.

A megnyitó után bemutatták Alois Ditrichnek az Andrásy Dénes és Franciska életéről szóló dokumentum-játékfilmjét. Gyakorlatilag a nyár végéig, augusztus 21-ig látogatható a tárlat.

időben minden olyan 14 évnél idősebb egyénnek a rendelkezésére áll, aki a könyvtár, illetve az olvasóterem látogatására jogosító jegyet megváltja és nevének aláírásával a könyvtári szabályzat rendelkezéseinek érvényét magára nézve kötelezőnek ismeri el.” A Jókai Népkönyvtár 1927-ben megjelent könyvjegyzéke külön tartalmazza a könyv-

tár és a szociális telep könyvtárának állományát. Mindkettőben szépirodalmi, ifjúsági művek mellett ismeretterjesztő irodalom és tudományos művek álltak az olvasók rendelkezésére. A Jókai könyvtár állománya ekkor meghaladta a 2600, a szociálpolitikai intézeté az 1900 kötetet.

Szöllősy Marianne

Budapesti szecessziós épületek

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Örökség Galériájában 2006. június 8-án nyílt meg Hack Róbert fotóművész kiállítása, „Egy kicsi Jövő, egy kicsi Múlt”

címmel. Hack Róbert, a hivatal fotóműtermének vezetője sok éve műveli az építészeti fotózás műfaját. A budapesti szecessziós épületek dokumentálását néhány évvel ezelőtt egy, az európai szecessziós városokat összefogó nemzetközi együttműködés keretében kezdte meg. Magyarországon az építészet megújításának törekvéséhez a szecesszió stílusjegyeihez a nemzeti stílus, a „magyar formanyelv” megteremté-

sének szándéka is társult. Ennek az elveiben újszerű, s már csak élettartamát tekintve is örökké fiatal, színes és részletgazdag művészetnek a megközelítéséhez a kiállítás fotói szokatlan képkivágásokat, éles fényárnyék kontrasztokat alkalmaznak. A tárlat 2006. szeptember 7-ig tekinthető meg az Örökség Galériában, a KÖH székházában (Budapest I. kerület, Tancsics Mihály u. 1., hétfő-vasárnap: 9-17 óra).

Jászok Egyesülete

Sikeres év, 15 éves jubileum, '56-os pályázat

Egyesületünk az elszármazottak összefogása és az otthoniakkal történő intézményes kapcsolattartás érdekében alakult 1991-ben, Budapesten. Taglétszámunk 2005 végén 559 fő volt. Hazánk valamennyi megyéjén túl külföldről, s a Jászság 18 településének mindegyikéről van tagtársunk. Az egyesületnek 30 tagszervezete van.

Elektronikus drótpostánk után elkészült egyesületünk

honlapja is (www.jaszokegyesulete.hu), melyen megszólal a Lehel kürtje. A weblap bemutatja 15 éves egyesületünk történetét, tagságát, tagszervezeteit. Felvillantja a jászok és a Jászság történetét, településeit, s áttekinti testvérszervezetünk, „A Jászságért” Alapítvány tevékenységének eredményeit. Nagysikerű a honlap Jász antikváriumának könyvkínálata.

2005-ben támogatóink jóvoltából, az 1 százalékos felajánlásokból a Jászok Egyesülete 12.657.759 adóforintot kapott.

A Jászok Egyesülete 2006. március 18-án a Hadtörténelmi Intézet és Múzeumban emlékezett meg újjáalakulása 15. évfordulójáról – koszorúzással és ün-

nepi rendezvénnyel egybekötve.

Közös pályázatot írtunk ki több jászsági szervezettel *1956 jászsági szemtanúi – Mi vezetett 1956 októberéhez?* címmel.

A pályázat célja, hogy a diákok az események szemtanúival folytatott beszélgetést hangszalagon, vagy videón rögzítsék, majd az elhangzottakat írásban, interjú formájában is megörökítsék. A résztvevők jellegű anyagot nyújthatnak be,

pályaműveik leadásának határideje: 2006. szeptember 15. – részletesebb tájékoztatás az egyesület honlapján található.

A pályázatok elbírálását követően az első öt helyezett díjazásban részesül, a Jászok Egyesülete 100 ezer forintos különdíjat is felajánlott. Tervezik a pályázat kiírói, hogy megfelelő számú résztvevő esetén a benyújtott anyagokat nyomtatásban is kiadják.

Dobos László

Egykori kirándulók és kirándulóhelyeik

Tárlat a Budapest Gyűjteményben

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében május 31-én „Gyere ki a zöldbe” címmel a XII. kerület időszaki kiállítását nyitotta meg a kerület polgármestere, dr. Mitnyan György és a könyvtár főigazgatója, dr. Fodor Péter.

Ezt a tárlatot a Hegyvidéki Helytörténelmi Gyűjtemény munkatársai (Balázs Attila és Dobos Szilvia) állították össze. Anyagaikkal megemlékeztek arról, hogy a budai hegység – egykor, és részben ma is – a fővárosiak kedvenc kirándulóhelye. Jó áttekintést adnak a vitrinekben kiállított tárgyi- és iratanyagok a budai kiránduló-turizmus fénykoráról. A falakra kihelyezett tablók a János-hegyi Erzsébet kilátóban tavasszal megnyitott tárlatukra készült anyagok másolatai – jó példát nyújtva egy már „befejezett” kiállítás utóhasznosítására.

Megidéztek a történelmet

Történelmi vetélkedők a II. kerületben

Budapest II. kerületében az idős klubjainak vezetői három klubjuk tagjai részére vetélkedőt szerveztek egy-egy évszázad bemutatására. Az ötlet kedvező fogadtatása után kezdődött a több hónapos felkészülés. Előkerültek a régi fotók, receptek, ruhák, felidéztek az iskolában tanultakat és saját évtizedes emlékeiket. Ebből a gazdag anyagból szerkesztették meg a vállalkozó kiscsoportok tagjai 30 perces előadásait.

Elsőként a házigazdák, a Kazinczy utcai klub tagjai mutatták be a 18. századot. Saját készítésű korabeli öltözékekben idézték fel a Rákóczi szabadságharc eseményeit, tárogatószóval, kuruc nóták éneklésével, sőt tüzes tánccal kísér-

ve. Szó esett a sváb betelepítések kerületi vonatkozásairól, a lelkes pozsonyi országgyűlésről, a „kalapos király” reformintézkedéseiről, a magyar jakobinusokról. Diafilmekben mutatták be a korabeli barokk építészet alkotásait, a zenei élet kiválóságait, népszokásokat stb. Különösen

megnyerte a nézők tetszését az a barokk ebéd, ahol az egykori receptek alapján készített ételek kerültek az asztalra.

A Fillér utcai Jókainak a Kőszívű ember fiai című regényéből írt keretjátékkal idézték fel a szabadságharc néhány mozzanatát – nagy művészi átéléssel, 48-as dalok előadásával. Megjegyzendő, hogy a csoport több tagja már túl van a kilencedik X-en!

Legnehezebb feladat talán a Bem térieknek jutott, a 20. század bemutatásá-

val. Ezt igen ötletesen, a Grundig-Görög család négy generációjának életútján keresztül ismertették. Illusztrálásként elkészítették a nagyméretű, fényképes családfát, amelyről „megidéztek” egy-egy visszaemlékező családtagot. Ezeknek a beszámolóit jól tükrözték a nagypolitika hatását egy pesti polgár család életére a boldog békeidőktől a világháborúk, forradalmak, zsidóüldözések, kitelepítések forrongó eseményein át napjainkig.

T. J.

Kerületünk épített világa

Időutazás a XVI. kerületben

A XVI. kerületi Erzsébetligeti Színházba invitáltak minket április közepén, a Kerületünk épített világa című kötet bemutatójára. A kódexekre emlékeztető méretű és súlyú album *Lantos Antal* helytörténetész gyűjtésén és kutatásain alapult. Nem előzmények nélküli e könyv! Szerzője már 2004-ben, a XVI. kerületi Önkormányzat támogatásával a KYA autószalon Macenkai Orosz László Galériájában közel 900 fotóval, képeslappal mutatta be a kerület épületeinek múltját és jelenét. Következőként a település történeti múltjának ápolását támogató önkormányzat 11 kerületi ingatlan tulajdonosának adott át emléklapot – házuk eredeti formájában történő helyreállításáért.

A mostani kötet törzsanyagát a kiállítás képei alkotják. A fotók kísérő szövegei is *Lantos Antalt* dicsérik, az anyagok építészeti rendezését és értékelését a kerület főépítésze, *Tóth Miklós* végezte el. A mai fotók elkészítése és egyes régi villák beazonosí-

tása *Szémann Richárd* fotográfusnak köszönhető. A kötet bemutatásakor a kerület polgármestere, *Szabó*

Korabeli képeslap Rákosszentmihályról

Lajos Mátyás méltatta is a kötet szerzőinek érdemét.

– Akik ismerik a kerületet, azok tudják, hogy ilyen könyv még nem volt, mestermunka! Tiszteletre méltó a három szerző – triumvirátusnak is nevezhetjük – alkotása, amelyről bátran mondhatjuk, túl fogja élni őket. Ez a kötet a kerületi oktatás során felhasználva sok lokálpatrióta „megszületéséhez” járulhat majd hozzá.

A Budapesti Városvédő Egyesület elnöke, *Ráday Mihály* fontosnak tartotta, hogy a könyv fotói a kerületi épületek múltjával is foglalkoztak.

– A kötet képei mutatják, hogy milyenek voltak az

re. Az emberek szeretik látni a régi épületeket. Ezek fenntartását a nyugati országokban adókedvezményekkel, adómentességgel is segítik. Fontos, hogy az ember tudja, hogy milye van. Egy településen élők a megismerés, a megszeretés után tesznek valamit lakókörnyezetükért. Így jön létre a saját településhez kötődés, majd az országhoz kötődés is.

A kötetben több mint 700 épületről találunk fotókat, ami a „triumvirátusnak” és segítőknek több éves munkájába kerülhetett. Cinkota, Rákosszentmihály, Sashalom, Mátyásföld és Árpádföld múltja és jelene került itt dokumentálásra. Kiadását a Mayer Nyomda és Könyvkiadó Kft. vállalta fel, megjelenését a XVI. kerületi Önkormányzat 4 millió forintos támogatása tette lehetővé.

g.t.

épületek. Meg lehet nézni, hogy mi az, ami áll közülük, melyek hozhatók még hely-

Soroksári svábok

A Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény „Miért? 1946–2006 – Warum? 1946–2006” című kiállítását május 5-én nyitotta meg Soroksár polgármestere és a német kisebbségi önkormányzat elnöke. Tárlatuk két nyelvű meghívója illeszkedik a kiállítás témájához, a soroksári svábok fél évszázados megpróbáltatásainak és elnyomásának bemutatásához. Tárlatuk június 15-ig volt megtekinthető.

A bolgárkertészet emlékei Zuglóban

A Zuglói Helytörténeti Műhely május 5-én A bolgárkertészet emlékei Zuglóban címmel nyitotta meg kiállítását az egykori Kassák klub épületének tetőterében. Megnyitóján *Tanev Dimiter*, a Magyarországi Bolgárok Egyesületének elnöke üdvözölte a megjelent érdeklődőket.

Tárlatukon korabeli fényképeken, dokumentumokon és tárgyi anyagokon keresztül mutatják be a bolgár nemzetiségű magyarországi

kertészek balkáni vándorlásait, letelepedését, majd az egykor Zuglóban élt bolgárkertészek munkáját, életét s mindazt, ami az itteni bolgár kertészcsaládok emlékeként máig megmaradt.

A kiállítás jelentőségét növeli, hogy az érdeklődők számára első ízben nyújt átfogó képet egyik dolgos nemzetiségünk sorsáról, így nem csupán helyi érdeklődésre tarthat számot. Látogatói az archív felvételek és a kiállított muzeális tárgyak

révén jó betekintést kapnak a kertészkedést hazánkban „nagyüzemi” szinten megteremtő családok életéről, lakókörnyezetéről, munkaeszközöiről – különösen fi-

gyelmet keltő a középkori gyökerekből táplálkozó, sajátos vízikerek alkalmazásával megteremtett öntözési technológiájuk. A Zuglói Helytörténeti Műhely tárlatát június 8-ig lehetett megnezni.

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Társaságunk éves közgyűlését 2006. május 26-án, Budapest Főváros Levéltára Teve utcai konferenciatermében tartotta. A közgyűlés megnyitása előtt részletesen bemutatták az egyesület honlapja, a Budapesti Helytörténeti Portál interneten megtekinthető oldalait, adatbázisait. A megjelenteket, köztük külön is *Halász Pétert*, a Honismereti Szövetség elnökét, *Breinich Gábor*, a Társaság elnöke köszöntötte. A napirend első pontjaként az elnök részletesen ismertette az egyesület 15 éves tevékenységét, majd 15 alapító tag és 10 törzstag vehette át a Társaság jubileumi emlékérméjét.

Ezt követően *Gábrriel Tibor* titkár előterjesztésében a szervezet 2005. évi közhasznú beszámolóját és a 2006. évi munkatervet vitatták meg, a helyszínen kiosztott írásbeli előterjesztés alapján. Az előterjesztés tartalmazta a szervezet múlt évi szervezeti életét (közgyűlés, ülések, bizottságok), tartalmi tevékenységeit (Városunk című periodika kiadása, a Budapesti Historiák rendezvénysorozata, a Budapesti Helytörténeti

Emlékkönyv kiadása, a II. kötet előkészítése, a Budapesti Helytörténeti Portál indítása) – valamint mindezek finanszírozási hátterét. Munkatervük alapján az idei évben folytatják előző évi tevékenység-formáikat és tovább bővítik kapcsolataikat a fővárosi és kerületi civil szervezetekkel, közgyűjteményekkel. Új feladatként felvállalják egy fővárosi '56-os középiskolás vetélkedő előkészítését és lebonyolítását, valamint a XI. Ifjúsági Honismereti Akadémia fővárosi vendéglátója lesznek.

A szóban is kiegészített tájékoztató elfogadását követően *dr. Sütő Józsefné*, az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság elnöke éves ellenőrzésük tapasztalatairól számolt be. A bizottság megállapította, hogy a könyvelés rendezett, elszámolási adatai megbízhatóak és a Társaság 2005. évben is a jóváhagyott Alapszabálya szerint működött. Kiemelték, hogy az eltelt három évben a Társaság vállalt feladatai folyamatosan bővültek és bevételei is évente szinte duplázódtak.

A közgyűlés tisztújításának lebonyolítására levezető elnökként *Bóta Piros-*

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a leg-rövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a legfrissebb fővárosi helytörténeti bibliográfiát.

Csak ezekért!

kát, a Jelölő Bizottság elnökét kérték fel. A jelöltek nevének ismertetése, majd a korábban tisztséget nem viselő *Bihari József* tájékoztatója után a közgyűlés titkos szavazással választotta meg alábbi tisztségviselőit: elnök – *Breinich Gábor*, alelnök – *Karacs Zsigmond*, titkár – *Gábrriel Tibor*, elnökségi tagok – *Bihari József*, *Praimajer Mária*, *Szöllősy Marianne*, *dr. Tóth József*; az Ellenőrző

és Számvizsgáló Bizottság elnöke *dr. Sütő Józsefné*, a bizottság tagjai – *Ambrovits Ervinné* és *Körtvélyesi Oszkár*.

Budapesti Honismereti Társaság

Székhely:
1043 Budapest,
Berda József u. 48.
(Újpesti Helytörténeti
Gyűjtemény)

Tel.: 370-0652
E-mail:
bpht@chello.hu
Weblap:
www.bpht.hu

Jubileumi emlékérmek átadása

A Budapesti Honismereti Társaság közgyűlésén az egyesület alapításának 15 éves jubileuma alkalmából az egyesületben jelenleg is tagként működő alapító tagjainknak és a leg-

alább tíz éve tagoknak jubileumi emlékérmeket adtunk át.

Alapító tagjaink közül 15-en kaptak jubileumi emlékérmeket: *Bartha Éva*, *Berkó Gyula*, *dr. Bogyirka Emil*, *dr. Bolla Dezső*, *Bóta Piroska*, *Csomor Tibor*, *Csukás Irén*, *Del Medico Imre*, *Halász Péter*, *Karacs Zsigmond*, *Paszabi János*, *dr. Szauter Lajos*, *Szelecz Sándorné*, *Tomka Gusztávné*, *Virág Miklós*.

Tízéves vagy hosszabb tagságuk elismeréseként *Boda Sándor*, *Bottlik Iván-*

né, *Czakó Ágnes Enikő*, *Gábrriel Tibor*, *Gavlik István*, *dr. M. Pásztor József*, *Putz Sarolta*, *dr. Szabó József*, *Szatmári Ildikó*, *dr. Tóth József* vehette át az emlékérmét.

Földmérési jelek, kitelepítések, Vinczés nővérek

Előadások a főváros levéltárában

Sajátos témával, Budapest régi földmérési jeleivel foglalkozott a Budapesti História áprilisi előadója, *Noéh Ferenc*. Előadásában ismertette a geodézia fogalmkörét és a hazai földmérések történetét, illetve ennek fővárosi vonatkozásait. Budapest területén sokféle határjelet helyeztek el, főként a 19. századi felmérések eredményeként. Ezek közül talán legismertebbek azok a kőoszlopok, amelyekkel budai sétánk során találkozhatunk a főváros egykori határán. A kiegyezést követő feltérképezés után helyeztek el kb. hetven darab állópontot, amelyet a köznyelv „vasasztal”-oknak nevez, és amelyekből mára mindössze hét maradt meg.

Az újpesti pedagógusoknak a diákok körében végzett helytörténeti munkájáról *Gaál Károlyné* számolt be. Évtizedes tevékenységük során az érdeklődő diákok buszos városnézéseken vettek részt, könyvtári kutatómunkát végeztek, tematikus pályaműveket írtak, történeti vetélkedőkön mérték össze tudásukat.

Május 3-án *dr. Róbert Péter* a 20. századi budapesti kitelepítések történetét ismertette. Bevezetőjében utalt a háborúkat követő nagy népmozgásokra, majd az „osztályellenség” elleni kényszerintézkedéseket részletezte. A fővárosban ez 15 ezer főt érintett, akiket az ország keleti megyéibe deportáltak. A kiürült lakásokat, villákat arra érdemes káderek, párt- és állami vezetők, ÁVH-s tisztek kapták meg. A deportálásokat 1953-ban szüntették meg, de a kitelepítettek csak hosszú évek múlva térhettek vissza Budapestre.

A Budafok-Tétény Baráti Körök Egyesület tevékenységéről a szervezet elnöke, *Horváthné Fűző Zsuzsanna* adott tájékoztatást. Az 1990-ben alakult egyesületnek 150 tagja van és 2003-tól a helyi önkormányzattól kapott művelődési otthonban fejti ki sokoldalú tevékenységét. Vezetőjük igazi pedagógusként mozgósítja a lokálpatriótákat a különféle hagyományörző, ismeretterjesztő, szórakoztató, sportos foglalkozások szervezésére. Így sikerült megnyernie pl.

a borrendeket, a kerületben élő művészeket, az egyházakat, iskolákat, stb. A „XXII. kerületi modell” lényege: teljes nyitottsággal és összefogással önzetlenül szolgálni lakóhelyük fejlődését.

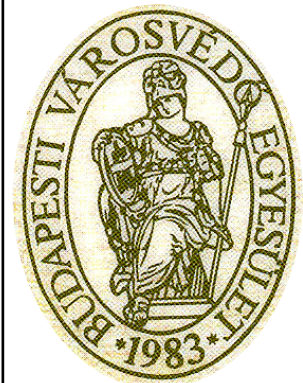
A Vinczés nővérek 17. századig visszanyúló történetéről *Bottlikné Kárász Aranka* június 7-én számolt be. Önálló magyar tartományuk a monarchiában 1856-ban jött létre – csecsemőgondozás, árvaházak létrehozása, oktatási tevékenység és a színvonalas övönőképzés megteremtése fűződik nevükhöz. A második világháború idején mintegy 200 lengyel lányon segítettek, az ostrom alatt 150 zsidó kislányt bújtattak. Az „államosításkor” az óbudai Szentlélek téri rendházukban mintegy kétszázan éltek, az országban 92 házukban 1270 nővér dolgozott.

A „BRAUNHAXLER” Óbudai Német Hagymányokat Ápoló Közhasznú Egyesület életéről *Tauner Tibor*, az egyesület elnöke adott tájékoztatást. Hatszáz fős szervezetük a legnagyobb kerületükben – nem-

zetiségi kórust, focicsapatot, számítógépes klubot működtetnek. A Szentlélek-téri szobor visszahelyezése, a Schmidt-kastély passiójának rekonstrukciója stb. is nevükhöz fűződik. Elkezdtek a Flórián-szobor restaurálását, 2007-ben tervezik azt a Flórián térre visszaállítani. Szervezői az Óbudai Búcsúnak, a Krumpli-búcsúnak és folyamatosan népszerűsítik az óbudai hagyományokat.

Tóth József

Évente koszorúzzák emléktábláját

A Budapesti Városvédő Egyesület június 20-án koszorúzta meg Podmaniczky Frigyes emléktábláját (V. ker., Ferencczy I. u. 12.), amelyre minden évben, a neves városatyja születésnapján kerítenek sort. Megemlékezésüket most is az V. kerületi Önkormányzattal közösen végezték el. A koszorúzás résztvevői számára a szomszédos Károlyi Étterem udvarán (Károlyi palota hátsó udvara) egy kis beszélgetésre is lehetőséget adtak.

Klauzál Napok Tétényben

Budatétényben, Budapest XXII. kerületében április 28. és 30. között háromnapos helytörténeti rendezvénysorozatot tartottak. Első napján a Wolf-kriptában nyitották meg a Klauzál Gábor emlékkiállítását. Másnap a Nagytétényi Kastélymúzeum dísztermében Klauzál Gáborhoz és korához kapcsolódó vetített képes előadások és a reformkor bútorai közötti tárlatvezetés várta az érdeklődőket. A rendezvénysorozat utolsó napján helytörténeti séta, a Klauzál villa falán Klauzál Gábor emléktáblájának avatása és egy iskolai

vetélkedő színesítette a programot. A Klauzál villát nyári lakként használta 1850-től 1866-ig Klauzál Gábor. Itt szülőjét és gyermekeit nevelte, később 1861-től innen kapcsolódott be Deák Ferenc oldalán a kiegyezéshez vezető folyamat előkészítésébe. A tábla megszületése közadakozás és Györök *Natalia* restaurátorművész munkájának az eredménye.

Tabáni Helytörténeti Gyűjtemény és Dokumentációs Központ

(szakmai besorolás nélkül)

Vezető: *Jankóné Pajor Ildikó*,
tel.: 201-7093, cím: 1013 Bp.,
Döbrentei u. 9., nyitva: Sze., P., Szo.:
14–18, V.: 11–18 óra

Óbudai Múzeum (Zichy kastély)

Vezető: *Dr. Újj Írisz*, tel.: 437-8682,
388-2534, tel./fax: 250-1020 cím:
1033 Bp., Fő tér 1., nyitva: K–V.:
10–17 óra

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Szöllősy Marianne*,
tel.: 370-0652, cím: 1043 Bp.,
Berda J. u. 48., nyitva: K–P.: 10–17,
Szo.: 10–14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Gönczi Ambrus*,
tel.: 218-7420, cím: 1093 Bp.,
Pipa u. 4., nyitva: K–P.: 12–16,
Szo.: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Bihari József*,
tel.: 261-5569, cím: 1102 Bp.,
Halom u. 37/b., nyitva: K.,
Sze.: 12–16, Cs.: 14–18 óra.

Alberfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum

Vezető: *Beleznay Andor*,
tel.: 208-6635, cím: 1116 Bp., Pentele
u. 8., nyitva: K. és Cs.: 16–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Dr. György Lajosné*,
tel.: 365-6126, cím: 1117 Bp., Erő-
mű u. 4., nyitva: Sze.: 15–18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti**Gyűjtemény és Galéria**

Vezető: *Dr. Müllner Jenő*, tel.: 457-
0501, cím: 1126 Bp., Beethoven u.
1/b., nyitva: K., Cs., P.: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti**Gyűjtemény**

Vezető: *Juhász Katalin*, tel.: 349-
1501, cím: 1132 Bp., Váci út 50.,
nyitva: K–Cs.: 11–17, P.: 9–16 óra.

Zuglói Helytörténeti Műhely

(szakmai besorolás nélkül)

Vezető: *Vörös Emese*, tel.: 251-1910,
cím: 1145 Bp., Uzsoki u. 57., Tetőtér,
nyitva: H.: 14–17, Cs.: 10–13 óra.

Rákospalotai Múzeum

Vezető: *Mojzes Ildikó*, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K., Cs., Szo.: 10–14,
Sze.: 14–18 óra.

Erdős Renée Ház

Vezető: *Ádám Ferenc*, tel.: 256-
6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V.: 15–18 óra.

XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Frank Gabriella*,
tel.: 295-0877, cím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.,
nyitva: H–Cs.: 10–15 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Siklós Zsuzsa*, tel.: 281-
1619, cím: 1191 Bp., Fő u. 38.,
nyitva: K–P.: 14–18, V.: 10–16 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: *D. Udvary Ildikó*, tel.: 283-
1779, cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–V.: 10–16 óra.

Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Sárkány István*,
tel.: 278-0710, cím: 1213 Budapest,
Szent István út 230., nyitva: H., K.,
Sze., Cs., P.: 14–18 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: *Garbóci László*,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Sasvári Ilona*,
tel.: 287-0083, tel./fax: 287-3057
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105., nyitva:
K., Cs.: 10–14, Sze., P.: 14–18 óra.

Budapest történetének válogatott bibliográfiája XX.

Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv II. / szerk.

Gábrriel Tibor. – Budapest : Budapesti Honismereti Társaság, 2006. – [... szerzői Bolla Dezső, Breinich Gábor, Buda Attila, Fodor Péter et al.]. – 240 p. ill. 21 cm.

Bécs – Budapest : műszaki haladás és városfejlődés a 19. században / szerk. Peter Csendes és Sipos András. – Budapest : Budapest Főváros Levéltára ; Bécs : Osztrák Életrajzi Lexikon és Életrajzi Dokumentáció Intézete : Bécsi Városi és Tartományi Levéltár, 2005. – 271 p. : ill. ; 24 cm

Berényi Zsuzsanna Ágnes: Budapest és a szabadkőművesség. – [Budapest] : Szerző : Argumentum, 2005. – 314 p. : ill. ; 24 cm

Déry Attila (1954-): Belváros-Lipótváros : V. kerület / Déry Attila. – [Budapest] : Terc, cop. 2005. – 420 p. :

ill. ; 30 cm. – (Budapest építészeti topográfia ; 2.)

Kádár József: Kőbányai téglagyárak / Kádár József. – Budapest : Új Mandátum K., 2005. – 142 p. : ill. : 20 cm

Palasik Mária: Zugló : hetvenéves Budapest XIV. kerülete / [közread. a Herminamező Polgári Köre] Budapest : Herminamező Polgári Köre, 2005. – 171, [1] p. : ill. ; 21 cm

Vízy László: Lipót- emlékek a Belváros-Lipótvárosban / [fotók: Vízy László, Tóth Zsuzsanna]. – Budapest : Aranytíz Műv. Ház : Bp. Városvédő Egyesület, 2005. – 47 p. : ill. ; 17x24 cm

Vízy László: A Belváros-Lipótváros diskútjai / [fotók: ifj. Vízy László]. – Budapest : TypoColor BT, 2004. – 47, [1] p. : ill. ; 17x24 cm

Hajnal László Endre: Városképek : Berriat (Grenoble) és Terézváros (Budapest) : 2004. november 30

– 2005 április 10. = Un air de famille / [fotók Hajnal László Endre, Michel Gasarian] ; [a kiállítást rend. és a katalógust írta Szántó Diána, Komjáthy Zsuzsanna, Udvarhelyi Éva Tessa]. – Budapest : Néprajzi Múzeum, 2005. – 114 p. : ill. ; 21 cm. – (Kamarakiállítások ; 12.)

Buza Péter: A Kossuth ház : képek egy pesti polgárcsalád albumából : korrajz Bárdos-Féltoronyi Zoltán emlékirata nyomán, Brüsszel, 1973 / Buza Péter ; [fotók ... Gadányi György]. – Budapest : Száz Magyar Falu Könyvesháza, 2004. – 227, [12] p. : ill. ; 26 cm

A Szent Anna templom és a budai Víziváros katolikus egyházai / [szerk. Koltai András] ; [írták Koltai András et al.] ; [fényképezte Hávor Csilla, Takách Ágnes]. – Budapest : Budapest-felsővízvárosi Szt. Anna

Plébánia, 2005. – 176 p. : ill. ; 29 cm

Antall Péter: II. kerület : a természet és történelem ölelkezésében / [fotó Antall Péter] ; [... bev. R. Várkonyi Ágnes]. – [Budapest] : Kossuth, cop. 2005. – 93, [3] p. : ill. ; 34 cm

Bolla Dezső: Csepel 1956 : [tények és dokumentumok]. – 2. kiad. – Budapest-Csepel : Budapest-Csepel Önkormányzatának '56-os Emlékbizottsága, 2005. – 85 p. : ill. ; 30 cm

Tekes Sándorné Zsebők Nelli: Ez volt a múlt : Pestszentlőrinc 1944. november – 1945. július ; A II. világháború áldozatai : Pestszentlőrinc – Pestszentimre. – Budapest : XVIII. kerület Pestszentlőrinc – Pestszentimre Önkormányzata : XVIII. kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény, 2005. – 71 p. : ill. ; 24 cm

Gali Ágnes

A történész szakíró 80. születésnapjára kiadott kötet tizennégy, korábban megjelent írását tartalmazza. Hogy összegyűjtött újrakiadásuk mennyire időszerű a könyv elolvasása után nem nehéz eldöntenünk. A szerző, az általa válogatott tanulmányokat feleségének ajánlja. Témaválasztását a következőkkel indokolja: „Széchenyi szelleme csak akkor térhetne nyugovóra, ha az egymást váltó nemze-

Spira György Széchenyiről

dékek szívében és elméjében találná meg illő helyét. Az utókor azonban nem szívében és elméjében, csak városainak közterein állítja fel szobraikat, nem szívében és elméjében, csak száján hordozza nevét.” Esszéi talán éppen ezért 19. századi történelmünk jelentős alakját elsősorban önvallomásaiban, magánéletének néhány dokumentumán keresztül is megidézi.

A bevezető tanulmány Széchenyi tragikumának elemzése. Életútját követi végig a nemzet felvirágoztatásának gondolatától, az ellenzékkel való szembe forduláson keresztül a mélységes önvádig, a döblingi intézetig. Betekinthetünk a Hittel írójának hitelviszonyaiba. A magyar hitelviszonyok bírálója az általános helyzet ismerete mellett személyes tapasztalatok útján jutott el az írás gondol-

taig. Olvashatunk az 1848. július 18-án történt balesetről, „a nemes gróf vízbepottyanásáról”. A Lánchíd építésének szemléjén történt esetet később életműve kudarcának jelképeként jegyezte a gróf. Az eseménnyel kapcsolatos gondolatokat Spira György számára egy Kolozsvárt talált rajz ihlette. A nemzetiségi kérdésekről szólva a fontolva haladás gondolatát emeli ki a szerző Széchenyi és a liberálisok közötti ellentét ilusztrálására. „Ne hirdesse nek tehát egy »nemzetiség ellen harcot«, akik »testvériség – mindig ezt« hangoztatják.”

Érdekes adalékot tár fel a korabeli olasz-magyar viszony történetéhez az „eltérített levél”. A lombardiai polgárok nevében született levél Széchenyinek szólt, de hozzá soha nem érkezett meg. A dokumentum rész-

letesen tárja fel az itáliai eseményeket, a vele kapcsolatos intézkedések pedig az osztrák titkosszolgálat működését jellemzik. A kötet utolsó részében megrázó önvallomásokon és Széchenyi utolsó írásain keresztül ismerjük meg egy tartalmas élet önvádba torkolló meghasonlását, de egyben intelmet is kapunk a már említett Hittelből: „Nem országbéli javaink dicsérete emelheti fel hazánkat, hanem hátramaradásaink s hibáink elismerése és férfias orvoslása”, mert „nem a vak használ honjának, hanem a szemes, nem a mindent dicsérő, hanem az igazmondó”.

A Logod Bt. kiadásában megjelent kötetet képjegyzék, az írások korábbi fellelhetőségének jegyzéke valamint S. Lengyel Márta összeállításában Spira György munkáit tartalmazó bibliográfia egészíti ki.

Szöllősy

Bartók Béláról

● folytatás az első oldalról

Az Akadémiai Zenekar vette pártfogásba, és Bartóknak igen nagy sikere volt. Bartók megtalálta a magyar szimfonikus formanyelvet, amit Erkel, Mosonyi, Liszt és annyian csaknem teljesen hiába kerestek. Első szvitjét az a csárdahangulat jellemzi, amit például Ady Endre „magyar-verseiben” találunk. Friss, erős, új és zseniális zenei nyelv. Ez a szvit a magyar muzsika legszebb alkotásai közé sorolható.

Bartók nem tudott megbékülni a meglévő formákkal és szűknek talált minden keretet, újra konstruálta magának a zenei nyelvet. A magyar ritmusok és harmóniak egészen új életet élnek munkáiban. A székely

népdalok különös hangulata érdekelte főképp. Nem magyar motívumokkal és nemzetiszínű ritmikával dolgozik, hanem a hangulatai, az érzései, a gondolkodásmódja magyar. Nem a külsőségek, hanem a lényeg, vonzalma a föld, a hely iránt, ahol született, ahol járt tanult, ahová emlékei kötik. Bartók virtuóz lévén, kenyerere a közlékenység. Új igazságokat mond nekünk az Alföldről, a végtelen búzaföldekről, a kútágasokról.

Bartók érzi a népdal lékét; ha egy angolnak, vagy franciának meg akarnám magyarázni, mi a magyar népdal, odaadnám neki Bartók átiratait. Egészen mást érez a népdalban mint Aggházy, aki mereven követi a „német” Lisztet. A népzeneének igazi, becses és a

műzenében alkalmas elemei nem a cigánynóták, hanem a székely, csángó, tót dalok.

Karácsony Sándor számára Bartók és Kodály zenei forradalma azért volt példa, mert a modern európaiságot a maguk magyarságába olvastották.

Ez a zenei forradalom különböző az indogermán zenei nyelv magyarra fordított változataitól (Erkel, Liszt stb.), mert zenei nyelvük nem fordításnyelv volt. Bartók nem ellenkezésképpen más, nem különködésből tért el a régi jótól, hanem folytatásképpen. Karácsony látta a korabeli néposztályokat szinte áthidalhatatlanul elválasztó

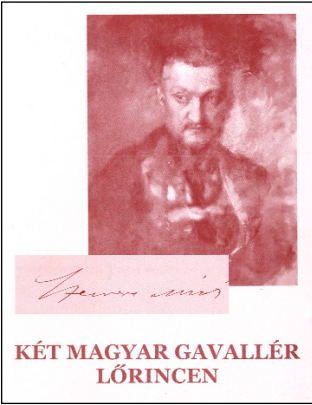
szakadékat, ezért gondolta úgy, hogy az időben visszanyúló folyamatosság helyreállítása az egyik legfőbb követelmény. Bartók és Kodály magyar zenei függetlenülését párhuzamba állította a népi írók egyre magyarább költészetével. Karácsony Sándor fé-

lelmeit féltetve cserkészvezetőként közreműködött az 1929-től hét kiadást megért 101 magyar népdal megszületésében, melyhez Kodály Zoltán írt előszót, és amiben gyűjtőként Bartók Béla harmincnégy, Kodály harmincegy népdallal szerepelt.

Karacs Zsigmond

Bartók és Eliza

KÉT MAGYAR GAVALLÉR LŐRINCEN

Két magyar gavallér Lőrincen

Szemere Miklós születésének 150. évfordulója alkalmából jelentette meg a XVIII. kerület, Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzata és a XVIII. kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény *Teles Sándorné* írását a Miklós- valamint Szemere-telep alapítójáról. A Zemplén megyei Berzékéről, kisbirtokos családból száрма-

zó Szemere Miklós édesapja és nagyapja is 48-as honvédtisztek voltak. Miskolci, sárospataki gimnazistaévek után Bécsben, Genfben, Oxfordban és Genovában tanult, majd külügyi szolgálatba lépett – Szentpéterváron, később Rómában dolgozott. A kezdetben visszahúzódó életet élő fiatalember szerencsés kártyajátékoská vált, emellett hozzáértéssel tartott versenylovai révén hamarosan nagy bevételekre tett szert. Károlyi László gróf okos, művelt és jó diplomataként jellemezte, 1881-től a Nemzeti Kaszinó tagjai sorába is felvették. 1891-ben egy pesti bálon az osztrák himnusz helyett a Rákóczi indulót húzatta. Bécs ellenszenvét

csak erősítették kártya-botrányai. A fegyelmi úton való felfüggesztést önkéntes lemondással kerülte el. Ettől kezdve elsősorban a lósportnak élt. Versenyistállókat vett, Bécs és Budapest között ingázva élte életét. 1901-ben vásárolta meg Puzstaszentlőrinc területét az eladósodott Cséry Lajostól. Befektetését a terület parcellázásával kamatoztatta. A település forgalmának növelése érdekében Lövőházat, sportlövő pályát építtetett. 1919-ben hunyt el, örökösének idősebbik unokaöccsét, Szemere Istvánt tette meg. István kevésbé jól gazdálkodott ugyan, de nevéhez szintén több közintézmény, közpark és a villamosközleke-

dés fejlesztése fűződik. A II. világháború alatt feldúlt birtokot elhagyva 1946-ban az Egyesült Államokba költözött.

Pestszentlőrinc két jelentős személyiségének emléket állító izléses füzet gazdag képanyagát *Heil auf Zsuzsa* válogatta.

sz.m.

Zuglói megemlékezés

A Rákosfalvai Helytörténeti Klub tagjai április 22-én, az I. és II. világháború áldozatairól emlékeztek meg a zuglói Álmos vezér téri emlékműnél.

1925. április 19-én avatták fel a főváros emlékművét, amelyet az akkori rákosfalvai Polgári Kör közadakozásból hozott létre. Az emlékmű talapzatának két oldalára nyolcvan egykori helyi lakos nevét vésték fel. A koszorúzást követően Nagy Károlyné, a Rákosfalvai Szülői Egyesület képviselője az I. világháborúban címmel tartott előadást, majd a Zsivora György emléklapot adták át.

Újbuda Anno

A közelmúltban Budapesten új „városrész” született. Újbuda a XI. kerület területének összefoglaló nevévé vált. A változatos táj- és városképi adottságokkal rendelkező kerületet bemutató könyv (Újbuda Anno) a XI. kerületi önkormányzat kiadásában jelent meg. *Molnár Gyula* polgármester a városrész tagoltságára már a kötet bevezetőjében felhívta a figyelmet: „Újbuda gyökerei szerteágazóak. Mai területén volt kicsiny falu is, de Budapest peremvidéke is, a lágymányosi városiasodás lendületes jeleivel... Mennyire más például a Gellért-hegy, Gazdagrét, Lágymányos, vagy Kelenvölgy! E változatoság régen is a többirányú fejlődést biztosította, így ma is arra kell törekednünk, hogy e sokszínűség megmaradjon.”

Seifert Tibor szerkesztésében a kerület archív ké-

pei mellett mai fényképek alapján is követhetjük a változást és állandóságot a városrész életében. Olvashatunk a Gellért-hegyi Sziklakápolnáról, a Szabadság hídról, a Gellért Szállóról. Gazdagrét lakóházai mellett megismerhetjük Őrmező és a Kelenföldi pályaudvar múltját. Az Erzsébet sósfürdő képét már csak archív fotón szemlélhetjük, mert mai utódja a Szent Imre Kórház. Kelenvölgy családi

házai mellett jól megfér a Budaörsi repülőtér és Karamaerdő kirándulásra alkalmas szép vidéke. Albertfalva gyarai még a múltat, de lakótelepei már napjainkat idézik. A jelenben kalandozva olvashatunk a Lágymányosi hídról, a régi és most épülő egyetemi városrészeiről.

A kötet archív fotói magángyűjtőktől és az Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény anyagából származnak.

—Sz—

FALUKÉP

És ez az a hír, amitől a Budapesti Híradó szíve dobban! Ez a hír az a hír, amitől a Budapesti Híradó szíve dobban! Ez a hír az a hír, amitől a Budapesti Híradó szíve dobban!

18014998-1-43

Dr. Székely Endre Pestszentimrei Történelmi Társaság

A kiadványt szerkesztette: **Dr. Székely Endre Pestszentimrei Történelmi Társaság**

A kiadványt szerkesztette: **Dr. Székely Endre Pestszentimrei Történelmi Társaság**

Falukép

Nemrég egy újabb kerületi civil újság megjelenéséről szereztünk tudomást.

A Dr. Székely Endre Pestszentimrei Történelmi Társaság *Falukép* című ingyenes kiadványa A/4-es nagyságban, nyolc oldalon, negyedévenként jelenik meg; szerkesztői *Pándy Tamás* és *dr. Rákóczi István*. A kiadvány finanszírozását hirdetésekkel oldja meg az egyesület – az újság utolsó oldalain ezeket olvashatjuk. Első lapjain a társaság hírei, Pestszentimrei kulturális eseményei (kiállítás, szüreti nap...) és olvasói levelek, helyi kiadványok ismertetései kapnak helyet.

„M megbűnhődte már e nép...”

Emlékezések a XX. századról

Jelentőségéhez képest csendesen, szinte bújtatva jelent meg Bottlikné Kárász Aranka „M megbűnhődte már e nép...” című kötet, melynek alcíme – Emlékezések a XX. századról – már konkrétan is utal tartalmára. Alkotója nem ezzel a könyvvel debütált. 1998-ban figyelemre méltó sajtóvisszhangot eredményezett a Szürke Nénék Intézete című kötete, amely a Szentlélek téri Óbudai Gimnázium épületében egykor oktatási központot fenntartó Szentvincés Irgalmasnővérek 1868 és 1956 közötti óbudai történetét tárta fel, figyelemre méltó alaposággal. Az apácarendnek köszönhetően Óbudán kisdudóv, elemi iskola, majd polgári- és óvónőképző iskola gyarapította a közoktatási kínálatot. Oktatási intézményük, a Szent Lujza Intézet, jelentős szerepet töltött be a budai, főként óbudai lányok oktatásában is.

Mostani kötete nem a lokális történelemre koncentrált, de átfogó képet vázol fel a 20. századi Kárpát-medencei történelmi eseményekről. Könyve lehetőséget ad egy évszázados történelmi múltunknak a szemtanúk optikáján keresztül megismerésére –

eszközeként visszaemlékezéseket, napló- és interjúrészleteket... használt fel. A több évtizedes gyűjtőmunka eredményeként született válogatása betekintést ad a korábban csupán családi beszélgetések során megismerhető mikro-történelembe. Sajátos sorsok, emberi tragédiák és életutak tárulnak elénk, a terjedelmi korlátok miatt rövidre fogott anyagokból. Felelevenedhet olvasóiban a Rákosi, majd Kádár korszak sajátos, skizofrén magyar történelemtudata, amely egyrészt a „hivatalos” álláspontnak, másrészt a családi emlékezetek ettől lényegesen eltérő információanyagának köszönhető. Kötetének főbb fejezetei (Századelő, I. világháború; Két háború között; a II. világháború; Hadifogság, munkatábor, internálás; Kitelepítések; Rákosi-korszak; '56-os forradalom és szabadságharc; Megtorlások, Kádár-korszak; Rendszerelváltás) jól tagolják a közölt anyagokat, képmellékletei (archív fotók, iratanyagok, kisnyomtatványok, plakátok) is korábban nem publikáltakból vagy kevésbé ismertekből kerültek kiválogatásra.

Az eligazodást a kötet végén közölt hely-, név- és

A Lipót-kápolna restaurálása

A Nyék-Kurucles Egyesület és a Pro Traditione et Evolutione Alapítvány szervezésében május 12-én, a Lipót-kápolnában (Budapest, II. ker., Hűvösvölgyi út. 116.) Bóna István restaurátor számolt be a szentély restaurálási munkáiról, majd egy jótékonyági hangversenyt rendeztek.

Harmadik évéhez érkezett az úgynevezett Lipót kápolna szentélyének restaurálása.

A munkálatok folytatásáért az

Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet Pro Traditione et Evolutione Alapítványa, a Nyék-Kurucles Közhasznú Egyesület és az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet szervezte a jótékony célú koncertet.

A restaurálást végző művészcsoporthoz vezetője, Bóna István festőművész, restaurátor bemutatta a kápolnában eddig végzett munkákat és tájékoztatást adott a további tervekről.

A képen egy Szent Lipótot ábrázoló oltárkép terve látható (Róth Miksa Emlékház)

tárgymutató segíti, ajánlott irodalomjegyzéke is a kötet jellegéhez igazodik. Felhasználását helytörténelmi

kutatók, történelemtanárok és diákok „történelmi olvasókönyveként” ajánljuk.

gábrriel

Honlap Rákoskert történetéről

Köszönöm, hogy meglátogatta a honlapomat, ezek szerint tudomására jutott, hogy létezik! Örömlen, ha megtalálná rajta azokat az információkat, amelyekért felkereste – olvashatjuk Szelepcsényi Sándor rákoskerti honlapján (www.szelepcsényi.hu). Tartalma több témakört ölel fel csa-

ládja történetétől az általa írt Rákoskert története című könyve teljes anyagáig. Ez utóbbiról szerzője külön is megemlékezik.

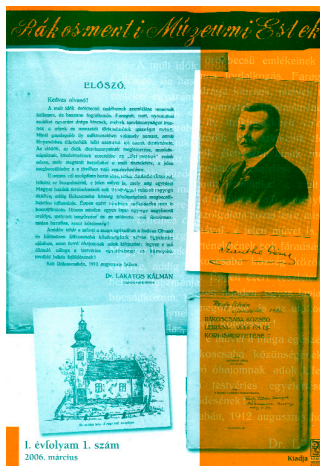
– A visszaemlékezések összegyűjtésére az indítottam, hogy életem túlnyomó részét ebben a bájos kis településben éltem-élem le, de eddig még senki nem

vetette papírra a község teljes történetét. 2004. december 22-én sikerült közreadnom az első kiadást, de csak nagyon kicsi, mindössze 50 darabos példányszámban.

Hála az Istennek, akkori sikere volt, hogy szinte azonnal elhatároztam, bővített formában újból ki-

adom. A 700 darabos második kiadás 2005. május 29-ére elkészült, de sajnos már valamennyi kötet elfogyott.

Kezdeményezéséhez csak gratulálni lehet és követendő példa a kerületi helytörténészek, helytörténettel foglalkozó civil szervezetek számára.

Egy újabb kerületi helytörténeti újságot vehettünk nemrég kézbe – a Rákosmenti Múzeumbarát Egyesület kiadásában megjelent

Rákosmenti Múzeumi Estek

Helytörténeti újság a XVII. kerületben

a Rákosmenti Múzeumi Estek I. évfolyamának első száma. Az A/4-es formátumú, 12 oldalas, irkafűzessel egybefogott újság zöld egyszínyomással jelent meg, első/hátsó borítóján barna színt is alkalmaznak. Az újságot az ismert kerületi helytörténész, *Szelepcsényi Sándor* szerkeszti, a szerkesztőbizottság tagjai: *Ádám Ferenc*, *Gyöngyössi Márton*, *Szelepcsényi Sándor* és *Tóth Péter*. Kiadása a XVII. kerület Önkormány-

zata Művelődési és Tájékoztatási Bizottsága támogatásának köszönhető, az ingyenesen terjesztett lapot az Erdős Renée Házban és a kerület kulturális intézményeiben lehet megtalálni.

Címoldalán Szánthó Géza református lelkészről emlékeznek meg, a kerület első helytörténeti kiadványának (Rákoscsaba község leírása – Régi és újkori ismertetése) szerzőjéről. Az újság második oldalán egy beköszöntőt és helyi híre-

ket találunk. Ezt követően kerületi helytörténeti írók, jubileumi megemlékezések, kiállítások ismertetői olvashatók. Az utolsó három oldalán az Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem 2005. évi tevékenysége és 2006. évi tervei kapnak szélesebb nyilvánosságot.

Az oldalanként három hasábra tördelt újság esztétikus küllemű, szakmai szempontból is elegánsnak mondható tipográfiával jelent meg. Kiadását csak üdvözölni lehet, követendő példát ad más kerületek lokalpatriótái számára is.

Országos Honismereti Akadémia

Három budapesti kap emléklapot

Az idei honismereti akadémia központi témája a tudomány és a honismeret/helytörténet kapcsolata – Szekszárdon, július 3–7. között rendezik meg. A konferencia előadásorozatán akadémikusok, múzeum- és levéltár-igazgatók, egyetemi tanárok saját szakmai szemszögükből ismertetik a tudományos munka/eredmények és a honismereti tevékenységek kapcsolódását, szóba kerülnek módszertani kérdések és a honismeret menedzselése egyaránt. Az akadémia résztvevői megismerhetik a vendéglátó megye történeti múltját, közgyűjteményeit, jelentősebb műemlékeit – utóbbit egynapos buszos ki-

rándulás keretében. Az ünnepélyes megnyitón adják át a 2005. évben kiemelkedő tevékenységet végzők számára a Honismereti Szövetség emlékermeit és emléklapjait. A Budapesti Honismereti Társaság felterjesztésére a fővárosból hárman kerültek az emléklappal kitüntetettek közé: *Bottlik Ivánné* (III. kerület), *Kahlich Endre* (XII. kerület) és *Boda Sándor* (XIV. kerület).

Az akadémia alkalmából a Honismereti Szövetség Honismeret című folyóirata 2006/3. számában kiemelten foglalkoznak Tolna megye történeti múltjával és honismereti tevékenységeivel.

Gratulálunk!

Pro Ludo-díj

A neves pedagógus, neveléstörténész, játékgyűjtő és közösség-szervező, dr. Kiss Áron születésének 161. évfordulója alkalmából június 14-én, a Virányosi Községi Házban rendezett játékpedagógiai ankéton került átadásra az év Pro Ludo-díja dr. Kriston Vízi József játékkutató etnográfusnak, a Budapesti Honismereti Társaság tagjának. A kitüntetést Szentiványi Tibor professzor, művelődéstörténész, a Budapesti MELEDA Klub, majd a Kiss Áron Magyar Játék Társaság egyik életre hívója alapította 2000-ben.

Kriston Vízi József (baloldalt) átveszi a Pro Ludo-díjat

A magyar és a közép-európai játékkultúra fejlesztésében kiemelkedő tevékenységet kifejtett személyek munkásságának elismerését egy több részből összeilleszthető gyűri jelképezi.

F.: Budapesti Honismereti Társaság
1043 Budapest,
Berda József u. 48.

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjteményeiben, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti Kulturális Alapprogramja, valamint a XVI. és a XVII. kerület önkormányzatainak támogatásával jelenik meg.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság:
Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P. Tibor, Sipos András.
Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652,
e-mail: bpht@chello.hu, internetes változat: www.bpht.hu)
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273